

De mens is in essentie God

In mijn eerste reactie op het blog het Breviarum Spinozanum heb ik drie idee-aspecten onderscheiden:

de idee van de goddelijke essentie (idea Dei), de idee van het lichaam (idea) en het reflectieve denkvermogen (idea ideae). De eerste twee heeft een mens gemeen met al wat werkelijk bestaat. Het derde kan hem leiden naar een bewust kennen en realiseren van zijn essentie. Dit is het bewustzijn dat bewust blijft voortbestaan na de dood. In het vervolg hierop heb ik nog de stellingen toegevoegd dat de mens in essentie een gedachtevorm is van God, en daarmee God ís. Met name deze toegevoegde stellingen blijken weerstand op te roepen. Er blijkt tot nu toe geen weerstand te zijn tegen het onderscheiden van de drie idee-aspecten, of beter gezegd: van drie verschillende modi van het attribuut 'denken'. De stelling dat de idee van een enkelvoudig ding zich manifesteert als het (onbewuste) vermogen te reageren op de omgeving, heeft tot nu ook toe geen weerstand opgeroepen. Daar ga dan nu niet verder op door. Er blijven dus vier zaken die ik dien te bewijzen:

a. Te bewijzen: mensen zijn in essentie een oneindige gedachtevorm van God, een idea Dei. Dit geldt voor alles wat werkelijk bestaat.

Bewijs:

1. Om het even welke idee van om het even welk lichaam of enkelvoudig ding dat feitelijk bestaat, sluit noodzakelijk Gods eeuwige en oneindige essentie in. 2/45
2. Er kan maar één idee van God zijn, waaruit oneindig veel op oneindig veel manieren volgt. 2/4
3. Hieruit volgt dat alles wat feitelijk bestaat in essentie een gedachtevorm van God is.
4. De essentie van de mens wordt gevormd door zekere modificaties van de attributen van God, namelijk door de modi van denken. 2/10c, 2/11
5. De essentie van de mens en een ding zijn niet vernietigbaar. [En zijn dus eeuwig]. 2/10s, laatste alinea en 1/17s, laatste alinea.
6. Hieruit volgt dat er een modus van de mens is die feitelijk bestaat en eeuwig is, en waarvan de essentie, Gods eeuwige essentie is.
7. Uit 3 en 6 volgt dat mensen in essentie een gedachtevorm van God zijn. En ook dat dit geldt voor al het andere dat werkelijk bestaat.

Toelichting 1: volgens 2/10c bestaat de essentie van de mens uit zekere modificaties (meervoud) van de attributen, waarvan een of meer modificaties eindig zijn. Om die reden bestaat de mens niet noodzakelijk als het zijn van substantie, en behoort het zijn van substantie niet tot zijn wezen. Uit 2/10s, laatste alinea en 1/17s, laatste alinea blijkt dat de essentie van een van die modi onvernietigbaar is en eeuwig. Er bestaat dus geen tegenspraak tussen 2/10 dat de essentie van de vorm van de mens (forma hominis) niet noodzakelijk bestaat als het zijn van de substantie, en 2/10s en de laatste alinea van 1/17s dat de essentie van de mens goddelijk is. Integendeel; omdat de essentie van de enkelvoudigheden die de vorm samenstellen ook eeuwig en onvernietigbaar is, ligt dit geheel in elkaars verlengde, zoals later nog duidelijker wordt in 2/37.

Toelichting 2: Met de zinsnede 'daar God niet tot het wezen van de individuele dingen behoort' in 2/10, laatste alinea, geeft Spinoza weer wat hij nu juist NIET beweert.

Toevoeging aan 4: mijns inziens behoren tot die 'zekere modi van denken', die drie genoemde: idea, Idea Dei, idea ideae.

b. Te bewijzen: de mens ís in essentie God. Dit geldt voor alles wat werkelijk bestaat.

1. In de wereld bestaat maar één substantie en die is absoluut oneindig. 1/14c

2. Een absoluut oneindige substantie (God) is ondeelbaar. 1/13
3. Dus de essentie van substantie (God) is ook ondeelbaar. Anders was het niet de essentie.
4. Er kan maar één idee van God zijn, waaruit oneindig veel op oneindig veel manieren volgt. 2/4
5. Uit 3 en 4 volgt dat de essentie van iedere gedachtevorm, God is.

Bijkomende stelling:

De Idea Dei (de idee van God) correspondeert met Gods essentie; een idea Dei (een gedachtevorm van God) met de conatus van een enkelvoudig ding.

1. Gods wil is zijn essentie. 1/34
2. Gods denken en Gods wil zijn hetzelfde. 2/49c
3. Dus Gods denken is zijn essentie.
4. Het denken vormt (constitueert) de idee van God 1/21b
5. Uit 3 en 4 volgt dat de Idea Dei overeenkomt met Gods essentie.
6. De conatus van een enkelvoudig ding is de essentie van dat ding. 3/7
7. Ieder enkelvoudig ding is in essentie een gedachtevorm van God.
8. Uit 6 en 7 volgt dat de conatus overeenkomt met een idea Dei.

c. Te bewijzen: Alles wat bestaat is in potentie God, maar alleen de mens kan dat individueel realiseren, dankzij het unieke karakter van de menselijke geest (de idea ideae). Door deze geest kan de mens zichzelf bewust leren kennen als de idea Dei die hij in wezen is, en daarmee overeenkomstig bewust handelen in overeenstemming met Gods wetten.

Bewijs:

1. Het is onmogelijk dat de mens geen deel van de natuur is en geen andere veranderingen kan ondergaan dan die uit zijn aard alleen begrepen kunnen worden en waarvan hij de adequate oorzaak is. 4/4
2. Het feitelijke verstand, eindig of oneindig, moet Gods attributen en Gods wijzigingen bevatten en niets anders. 1/30
3. Een van de modi waaruit de vorm van de mens bestaat, is een gedachtevorm van God.
4. Hieruit volgt dat het menselijke verstand een ware idee kan bevatten van de eigen goddelijke aard, en waarvan de mens de adequate oorzaak is.
5. De menselijke geest heeft adequate kennis van Gods eeuwige en oneindige essentie. 2/47
Omdat alles echter in God is en door middel van God gedacht wordt, volgt dat wij uit deze kennis meer kunnen afleiden wat we adequaat kennen en zodoende die derde categorie van kennis vormen (...). 2/47s Deze categorie van kennis begint met een adequate idee van de werkelijke essentie van attributen van God en leidt tot adequate kennis van de essentie van dingen. 2/40s2
6. Uit 4 en 5 volgt dat de mens door middel van de intuïtie (de derde categorie van kennis) zichzelf direct kan kennen als Gods idee.
7. God handelt uitsluitend op grond van de wetten van zijn aard, niet omdat hij door iemand gedwongen wordt. 1/17
8. De mens is in essentie God.
9. Uit 7 en 8 volgt dat de mens in staat is als God te handelen, mits zijn denken adequaat is (4). Dat wil zeggen: in overeenstemming is met Gods wetten. 4/50s, eerste zin.

d. Te bewijzen: Bewustzijn (kennis) van de essentie is gerealiseerde essentie en blijft daarom voortbestaan na de dood van het menselijk lichaam, naarmate die kennis groter is.

Bewijs:

1. Substantie (God) is oneindig (1/8, 1/14), dus ook haar essentie.
2. De mens is in essentie God.
3. Hieruit volgt dat de essentie van een mens blijft voortbestaan na de dood van het lichaam.
4. De essentie van de geest bestaat in kennis. Hoe meer dingen de geest dus met de tweede en derde categorie van kennis begrijpt, des te groter is het deel dat van hem overblijft. 5/38b
5. Uit 3 en 4 volgt dat directe kennis van de essentie gerealiseerde essentie is en daarom blijft voortbestaan na de dood, naarmate deze kennis groter is.

De filosofie van Spinoza is dermate consistent dat de hierboven genoemde stellingen op verschillende andere manieren kunnen worden bewezen. En had Spinoza het nodig gevonden om te stellen dat wij in essentie God zijn, dan had hij dat zeker beter gedaan dan ik hier gedaan heb. Maar dat hij dat niet nodig vond, wil niet zeggen dat dat nu 250 jaar later niet alsnog nodig zou zijn, of dat hij dat niet gedaan had kunnen hebben. Zoals ik, naar ik hoop, heb kunnen aantonen.

Adèle Meijer, Velsersbroek 17 november 2015